

**TARIXIY MANBALARNI RAQAMLI INTERPRETATSIYA QILISH ASOSIDA
BO’LAJAK TARIX O’QITUVCHILARINING GERMENEVTIK TAFAKKURINI
RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK MODEL**

Sarimsoqova Gulnoza Abdiraximovna
Namangan davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: a.sarimsoqova@gmail.com
ORCID: 0009000299450521

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21219228>

Annotatsiya. Maqolada tarixiy manbalarni raqamli interpretatsiya qilish asosida bo’lajak tarix o’qituvchilarining germenevtik tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan didaktik modelning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Tadqiqotda raqamli tarix, raqamli germenevtika va tarixiy tafakkur konsepsiyalarining o’zaro integratsiyasi tahlil qilinadi. Taklif etilayotgan model tarixiy manbalarni izlash, tanlash, verifikatsiya qilish, interpretatsiya qilish, qiyosiy tahlil etish va ilmiy xulosalar chiqarish bosqichlarini o’z ichiga oladi. Mazkur yondashuv bo’lajak tarix o’qituvchilarining tarixiy manbalarni chuqur anglash, tanqidiy baholash hamda mustaqil tarixiy talqinlar yaratish kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so’zlar: germenevtik tafakkur, raqamli interpretatsiya, tarixiy manba, didaktik model, tarix ta’limi, raqamli germenevtika, tarixiy tafakkur, tarixiy interpretatsiya, bo’lajak tarix o’qituvchisi, tanqidiy fikrlash, tarixiy ong, raqamli ta’lim

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi tarix ta’limining mazmuni, metodlari va vositalarini yangicha yondashuvlar asosida takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Elektron arxivlar, raqamlashtirilgan tarixiy hujjatlar, virtual muzeylar va ma’lumotlar bazalari tarixiy bilimlarni egallash imkoniyatlarini kengaytirgan bo’lsa-da, ulardan samarali foydalanish uchun maxsus metodik tayyorgarlik talab etiladi. Tarixiy manbalarni raqamli muhitda o’rganish jarayoni nafaqat axborotni qabul qilish, balki uni talqin qilish, mazmunini anglash va tarixiy kontekst bilan bog’lashni ham taqozo etadi. Shu sababli bo’lajak tarix o’qituvchilarida germenevtik tafakkurni rivojlantirish zamonaviy tarix ta’limining muhim vazifalaridan biri sifatida namoyon bo’lmoqda. Germenevtik yondashuv tarixiy manbalarning mazmun-mohiyatini ochib berish, tarixiy voqealarni turli nuqtai nazarlardan baholash va tarixiy bilimlarni chuqur anglash imkonini yaratadi. Mazkur maqolada tarixiy manbalarni raqamli interpretatsiya qilish asosida bo’lajak tarix o’qituvchilarining germenevtik tafakkurini rivojlantirishning didaktik modeli tahlil qilinadi.

Zamonaviy tarix ta’limida tarixiy manbalarni o’rganish jarayoni faktlarni yodlash yoki tarixiy voqealarni qayta hikoya qilish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Aksincha, talaba tarixiy manbaning mazmunini anglash, uning yaratilish sharoitini tushunish, muallif pozitsiyasini aniqlash va tarixiy kontekstni baholashga qodir bo’lishi zarur. Bu esa germenevtik tafakkurning rivojlanganlik darajasiga bog’liq. Tarixiy tafakkur va tanqidiy fikrlashning rivojlanishi tarixiy metod hamda tarixiy diskurs bilan chambarchas bog’liq bo’lib, ular o’quvchilarning tarixiy voqealarni tahlil qilish va mustaqil xulosalar chiqarish qobiliyatini shakllantiradi [1]. Tarix ta’limida zamonaviy talabalarning ehtiyojlari va o’rganish usullarini hisobga olish, ayniqsa, raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta’lim jarayonlarida muhim ahamiyat kasb etadi [2]. Raqamli tarixiy manbalar bilan ishlash

jarayonida germenevtik yondashuvning roli tobora ortib bormoqda. Raqamli germenevtika tarixiy ma’lumotlarni nafaqat o’qish, balki ularni yangi texnologik vositalar yordamida tushunish va talqin qilish imkoniyatlarini ham kengaytiradi [3]. Bu jarayon tarixiy manbalar bilan ishlashda interpretatsiyani markaziy o’ringa olib chiqadi. Shuningdek, pedagoglarni tayyorlash tizimida germenevtik yondashuv didaktik kommunikatsiyalarni tashkil etishning muhim komponentlaridan biri sifatida qaralmoqda [4]. Tarixiy manbalarni raqamli interpretatsiya qilish asosida bo’lajak tarix o’qituvchilarining germenevtik tafakkurini rivojlantirish uchun didaktik model ishlab chiqildi. Ushbu model maqsadli, mazmuniy, jarayonli va natijaviy komponentlardan iborat yaxlit pedagogik tizim sifatida qaraladi.

Modelning maqsadli komponenti bo’lajak tarix o’qituvchilarida tarixiy manbalarni tanqidiy tahlil qilish, interpretatsiya qilish va ilmiy asoslangan tarixiy xulosalar chiqarish kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan. Mazmuniy komponent esa tarixiy hujjatlar, raqamlashtirilgan arxiv materiallari, elektron kataloglar, tarixiy xaritalar, vizual manbalar va multimedia resurslari bilan ishlashga oid bilimlarni qamrab oladi.

Jarayonli komponent beshta o’zaro bog’liq bosqichni o’z ichiga oladi:

- tarixiy manbalarni izlash va tanlash;
- manbalarni verifikatsiya qilish;
- tarixiy manbalarni interpretatsiya qilish;
- qiyosiy tahlil qilish;
- germenevtik xulosalar chiqarish.

Mazkur bosqichlar raqamli germenevtika tamoyillariga asoslanadi. Tarixiy manbalarni formalizatsiya qilish va talqin etish jarayonlari tarixiy bilimlarni shakllantirishning muhim omili hisoblanadi [5]. Talabalar tarixiy matnlarni tahlil qilish davomida tarixiy voqealarning yashirin ma’nolari, tarixiy kontekst va muallif nuqtai nazarini aniqlashga harakat qiladilar. Germenevtik tafakkur faqat tarixiy manbalarni tushunish vositasi emas, balki tarixiy bilimlarni yaratishning ham muhim mexanizmi hisoblanadi. U tarixiy voqelikni anglash, tarixiy hodisalarning mazmunini sharhlash va tarixiy tajribani zamonaviy nuqtai nazardan baholash imkonini beradi [6]. Shu bilan birga, axborotlashgan jamiyat sharoitida tarixiy germenevtika tarixiy ong va ijtimoiy xotirani shakllantirishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo’lmoqda [7]. Taklif etilayotgan didaktik modelning asosiy afzalligi shundaki, u raqamli texnologiyalar va germenevtik yondashuvni yagona pedagogik tizimga birlashtiradi. Natijada tarixiy manbalar bilan ishlash jarayoni oddiy axborot izlash faoliyatidan tarixiy mazmunni anglash, tushuntirish va ilmiy asosda talqin qilishga yo’naltirilgan intellektual faoliyatga aylanadi. Bu esa bo’lajak tarix o’qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish, tarixiy tafakkurini chuqurlashtirish va tarix ta’limi sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Tarixiy manbalarni raqamli interpretatsiya qilish asosida bo’lajak tarix o’qituvchilarining germenevtik tafakkurini rivojlantirish zamonaviy tarix ta’limining ustuvor yo’nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalar va germenevtik yondashuv integratsiyasi tarixiy manbalarni chuqur anglash, tanqidiy baholash hamda mustaqil tarixiy talqinlar yaratish imkoniyatlarini kengaytirishini ko’rsatdi. Ishlab chiqilgan didaktik model tarixiy manbalarni izlash, verifikatsiya qilish, interpretatsiya qilish, qiyosiy tahlil etish va xulosalar chiqarish bosqichlarini yagona tizimga birlashtiradi. Mazkur modelni tarix o’qituvchilarini tayyorlash jarayoniga joriy etish bo’lajak

mutaxassislarning kasbiy kompetentligini oshirish, tarixiy tafakkurini rivojlantirish va raqamli tarix ta’limi samaradorligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Armaselu F., Van den Heuvel C. Metaphors in Digital Hermeneutics: Zooming through Literary, Didactic and Historical Representations of Imaginary and Existing Cities // Digital Humanities Quarterly. – 2017. – Vol. 11. – No. 3.
2. Burgos-Videla C., Parada-Ulloa M., Martínez-Díaz J. Critical Thinking in the Classroom: The Historical Method and Historical Discourse as Tools for Teaching Social Studies // Frontiers in Sociology. – 2025. – Vol. 10. – Article 1526437.
3. Furqatjon Valijon o’g’li N. Axborotlashgan jamiyatda tarixiy germenevtikaning ijtimoiy ahamiyati // Pedagogik islohotlar va ularning yechimlari. – 2025. – №16(02). – B. 315–317.
4. Sebbowa D. K., Ng’ambi D. Teaching History in Ways C21st Students Learn – A Design-Based Research Perspective // International Journal of Learning, Teaching and Educational Research. – 2020. – Vol. 19. – No. 9. – P. 259–280.
5. Sayfutdinova G. A. Germenevtik tafakkur: falsafiy va pedagogik talqin (O‘zbekiston tarixi misolida) // Ilm-fan xabarnomasi. – 2026. – T. 13. – №2. – B. 476–485.
6. Володин А. Ю. Цифровая герменевтика исторического источника: формализация как толкование // Вестник Пермского университета. Серия: История. – 2025. – №2(69). – С. 87–100.
7. Неупокоева Е. Е., Чапаев Н. К. Герменевтический подход как ведущий компонент подготовки педагогов профессионального обучения к дидактическим коммуникациям в области информационных технологий: монография. – Екатеринбург: Издательство РГППУ, 2023. – 228 с.